

SAMARBEID OG RUTINER FØR HENVISNING

BARNEHAGE - PPT

Dette heftet kan lastes ned på www.pptjenesten.no

Rutiner er gjennomgått og vedtatt 26.mars 2015

i Styringsgruppe for PPT

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
Kontaktmøter mellom PPT og barnehager	3
Rutiner før henvisning	3
Rutine før henvisning av systemsaker	4
1 Språk - strukturert begrepstrening	5
2 Flerspråklige barn i barnehagen	7
3 Samspill og tilknytning	9
4 Leik og sosial kompetanse	10
5 Urolige barn.....	11

Kontaktmøter mellom PPT og barnehager

Før kontaktmøtet bes barnehagen melde inn saker med informasjon dere ønsker å drøfte, én uke på forhånd, slik at PPT kan forberede seg. Pedagoger bes ha med seg nødvendig informasjon om saken, igangsatte tiltak og kartleggingsresultater til drøftingene på kontaktmøtet.

Rutiner før henvisning

Ved bekymring kontakter barnehagen foreldre/foresatte for en drøfting om barnehagens bekymring. Syn og hørsel må undersøkes.

- Saker skal drøftes på kontaktmøter, enten anonymt eller med samtykke fra foreldrene/foresatte.
- Barnehagen må kartlegge med Kuno Beller. I tillegg bør TRAS/Alle Med/Danseskjema vurderes ut ifra vanskeområde.
- På bakgrunn av kartlegging prøves individuelle og/eller systemiske tiltak ut over tid¹.
- Dersom tiltakene har tilfredsstillende effekt følger barnet ordinært barnehagetilbud uten oppmelding til PPT. Barnehagen kan ved behov diskutere saken på kontaktmøter med PPT.
- Dersom tiltakene ikke gir tilfredsstillende effekt drøftes og evalueres tiltakene. Ved behov og samtaler med PPT vurderes nye tiltak og kartlegginger, evt. henvisning.
- Ved henvisning må henvisningsskjema og pedagogisk rapport fylles ut. Resultater og tolkninger av kartlegginger legges ved henvisningen. Henvisningsskjema finnes på PPT's hjemmeside www.pptjenesten.no

Dersom man har en generell bekymring for barnet er barnehagepersonalet pliktet til å handle. Det kan dreie seg om rus, vold eller andre uheldige forhold barnet kan være utsatt for. PPT anbefaler å bruke www.tidligintervensjon.no, som gir veiledning i hvordan en kan gå frem.

¹ Dersom barnet har en åpenbar utviklingsforstyrrelse/diagnose kan barnet henvises til PPT uten at tiltak er prøvd ut over tid.

Rutine før henvisning av systemsaker

Ved utfordringer knyttet til system og organisering i barnehagen, skal saken drøftes på kontaktmøte. Det er ønskelig at styrer deltar i hele prosessen.

- Prøv å definere hva som er utfordringen.
- På bakgrunn av drøfting vedrørende utfordringen, prøves tiltak ut over tid.
- Drøfte og evaluere effekt av tiltak som er igangsatt.
- Dersom tiltakene har tilfredsstillende effekt kan barnehagen om ønskelig diskutere saken videre med PPT på kontaktmøter.
- Dersom tiltakene ikke gir tilfredsstillende effekt drøftes tiltakene og evalueres. Ved behov og samtaler med PPT vurderes oppmelding av systemsak.
- Evt. henvisning må inneholde en beskrivelse av situasjonen, utprøvde tiltak og hva barnehagen ønsker at PPT skal bidra med i prosessen videre. Henvisningsskjema finnes på PPT's hjemmeside www.pptjenesten.no.

1 Språk - strukturert begrepstrening

Det finnes ulike former for språklige utfordringer. Noen strever med uttalen, andre med grammatikk og/eller språkets sosiale mening. Det absolutt viktigste for språkutvikling er imidlertid å kunne koble ord til dets betydning, altså ha en *begrepsforståelse*. Derfor anbefaler PPT strukturert begrepstrening som viktig satsning i både barnehager og skoler.

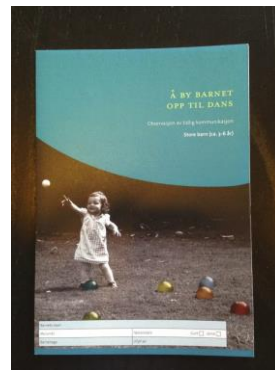
Hva skal til for at en kan si at man har lært seg et begrep? Si at en skal lære eksempelvis ordet «sol». Holder det å kunne lydene /sol/ fordi man har hørt det før, at en ser for seg en visuell forestilling om en «gul runding i himmelen» når en hører lydene /sol/, at en vet at sola er noe i verdensrommet som gir jorda varme, at sola er gul, at alt liv på jorda er avhengig av sola, at en kan bruke sola som en metafor («du lyser som sola i dag»), at sol ligner på andre ord - men har ulik mening («sol» - «bol», «sola» - «solo»).

Bakgrunnen for strukturert begrepslæring er altså ikke bare å kunne uttale et nytt ord, men også bli trygg på hva et ord betyr og når det kan brukes.

Forslag til strukturert opplegg med begrepstrening

- Sett av 3-5 uker til begrepstreningsgrupper 3-5 ganger i uka (heller 5 ganger i uka i 3 uker enn 3 ganger i uka i 5 uker).
- Hver økt bør vare mellom 20-30 minutter (10-15 kan også funke, dersom dette er eneste mulighet).
- Lag en gruppe som består av 3-6 barn som en tenker passer sammen.
- I treningsperioden har man *kun ett* ord om dagen. Velg ut 15 hverdagsord (dersom en skal ha 15 dager med opplegget) som dere tenker er sentrale for barnet.
- 30-ordslisten bør brukes i for- og etterkant av begrepstreningen, både som et planleggingsverktøy for hvilke ord som skal benyttes, samt for å evaluere tiltaket. En kan også bruke *Danseskjemaet* og/eller *TRAS* for å se om tiltaket har gitt utvikling av språklig-kommunikative ferdigheter.
- Dette opplegget kan naturligvis tilpasses den enkelte barnehage, men bør ikke understige 3 dager i uken. Intensivt er mer effektivt enn sjeldent og langvarig! Styrer i barnehagen bør sørge for/planlegge at begrepstreningen blir fulgt opp selv om uforutsette ting dukker opp.

Se videre neste side.

For å laget et strukturert begrepstreningsopplegg anbefales det å benytte seg av heftet «Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell, av Ernst Ottem m.fl.» sammen med «30-ordslista». 30-ordslista kan lastes ned gratis på nett (søk på google: «30 ordlista» og last ned første PDF-dokument som dukker opp fra www.pik.no), mens Ottem's opplegg kjøpes på Statped sine nettsider www.statped.no. Dersom du bruker tid på å sette deg inn i disse verktøyene (særlig form, innhold og bruk-tenkning i Ottem's opplegg), vil du få bedre resultater. Disse ressursene har også gode praktiske forslag.

2 Flerspråklige barn i barnehagen

Flerspråklighet dreier seg i dette tilfellet om barn i barnehagen som lever med et annet språk i tillegg til norsk. En kan også snakke om at barn er tospråklige, minoritetsspråklige, og/eller fremmedspråklige. Ulike fagpersoner velger ulike begreper.

Så hvordan kan vi ivareta barn som vokser opp med flere språk best mulig? Fasiten kommer ikke her. Men forhåpentligvis er det noen gode tips på veien.

Morsmålets viktighet

«Språket som snakkes i barnets hjem, enten av begge foreldrene eller av den ene av foreldrene, i kommunikasjon med barnet. Et barn kan således ha to morsmål» (NOU2010:7).

Morsmål har i følge Høigård (2006) tre spesielt viktige funksjoner:

1. Fundament for utvikling av andrespråk

Hvis man utvikler en god utvikling på førstespråket har man bedre grunnlag for å lære seg et nytt språk raskere.

2. Identitet

Alle språk er bærere av en kultur og har sånn sett en verdi i seg sjøl. God beherskelse av morsmålet betyr mye for barns trygghet og glede over sin egen kultur.

3. Familiebånd

Foreldrenes talespråk er ofte følelsesspråket, og at barna kan språket foreldrene behersker best skaper bedre kommunikasjon og tettere bånd.

Hvordan kan man støtte flerspråklige barn mest mulig i barnehagen?

- Mye språk læres gjennom samvær og lek. Det er positivt for minoritetsspråklige å ha jevnaldrende lekekamerater og kontakter.
- De voksne må være bevisst på hvordan norskspråket brukes i hverdagen, spesielt i rutinesituasjonene.
- Hvis det flerspråklige barnet har lite norskerfaring kan en tenke at man bruker «barnetilpasset tale», men uten babytonefall til de større barna.
- Husk at en må ikke bare «øve på ord og uttrykk» – men også bruke språket!
- Systematisk språklæring i gruppe (se strukturert begreprestening)
- Bildekort som er kontekstfrie er lite egnet til språktrening!

Synliggjør og anerkjenn ulike språk

- I mange barnehager blir mangfoldet i barnas språk og bakgrunn underkommunisert.
- Bruk velkomstplakat på alle aktuelle språk, pluss noen hilsningsord og andre ord.
- Ha bilder, gjenstander, mat og kulturprodukter som sang og musikk, rim og regler, eventyr og bøker fra de landene som er representert i barnegruppa. Ukas ord på forskjellig språk, markere nasjonaldager, geografi, religion.
- Ha religiøse høytider som tema.

Samarbeid barnehage og hjem

- Vise foreldre at barnas morsmål verdsettes.
- På generell basis anbefales det at foreldre prater det språket de er mest komfortabel med hjemme, altså ikke nødvendigvis norsk! (jfr. Egeberg, 2006).
- Foreldre: lese, fortelle til barna på morsmål
- Foreldre får vise seg som ressurspersoner i barnehage/skole.
- Be foreldrene både anerkjenne sitt eget morsmål / kultur – og norsk kultur.
- Barnehagen viktig som veileder når det gjelder foreldrerollen i det norske samfunnet. Det kan være vanskelig å være forelder i en ny kulturell kontekst.
- Selv om språklige forskjeller er utfordrende er det viktig at barnehagen jobber mot å kommunisere på en best mulig måte med foreldrene. Bruk tid sammen.

Anbefalt litteratur, materiell og linker

Høigård, Anne (2011). *Barns språkutvikling – Muntlig og skriftlig*. Universitetsforlaget, Oslo.

Espenakk, U., Frost, J., Høigaard, B., Klem, M., Monsrud, M.-B., Ottem, E.,... Utgård, T. (2007). *Språkveilederen*. Oslo: Bredtvet kompetansesenter.

Ressurshefte. Flerspråklig arbeid i barnehagen (NAFO og Kunnskapsdepartementet, 2010)

- www.morsmal.no Ressursside vedr. flerspråklighet
- www.nafo.hioa.no Ressursside vedr. flerspråklighet
- <http://barnehageipraksis.no/skal-vi-leke-butikk/> - Film som viser inkludering av flere språk

3 Samspill og tilknytning

At barn får trygg tilknytning til sentrale omsorgspersoner er sentralt for barnets trygghet og generelle utvikling, spesielt sosioemosjonell utvikling. Utvikling av gjensidig følelsesmessig tilknytning oppstår gjennom samspill, kommunikasjon og hverdagslivets opplevelser.

Barn trenger hjelp for å organisere følelsene sine, særlig for å håndtere negative følelser. Barn må få tilbakemelding om når de opplever interesse, glede, irritasjon/sinne, tristhet, angst og misunnelse/sjalusi. Ikke alle følelser er gode å ha, men ingen følelser er feil å ha. En generell regel er at voksne bør stille krav til atferd, ikke til følelser.

For å hjelpe barn med følelsene sine kan en benytte *Psykologisk førstehjelp – grønne tanker, glade barn* som verktøy. Se mer på http://www.vfb.no/no/vi_tilbyr/psykologisk_forstehjelp/ Flere helsesøstre og pedagoger er kurset i dette.

Det er den voksnes ansvar å legge til rette for et godt samspill med barna. Den voksne må aktivere barnets interesse for objekter, fenomener og andre personer. Hos barn i risiko får den voksne en vanskeligere oppgave med å regulere barnets oppmerksomhet og følelser.

ICDP, International Child Development Programme, har utviklet 8 temaer for godt samspill. Disse er først og fremst laget for foreldre, men er aktuelle for alle voksne som er i kontakt med barn:

1. Vis positive følelser – vis at du er glad i barnet.
2. Juster deg til barnet og følg dets initiativ. Se og følg barnets atferd, signaler og oppmerksomhetsfokus.
3. Snakk med barnet om ting det er opptatt av og prøv å få i gang en følelsesmessig samtale. Avvent barnets reaksjon og gi det nok tid til å respondere.
4. Gi ros og anerkjennelse for det barnet klarer å gjøre.
5. Hjelp barnet til å samle oppmerksomheten sin, slik at dere har felles opplevelse av det som er rundt dere. Vis tydelig start og slutt.
6. Gi mening til det barnet opplever ved å sette ord på det, med følelser og entusiasme
7. Utdyp og gi forklaringer til det du opplever sammen med barnet. Benevn objekter og handlinger.
8. Hjelp barnet til å kontrollere seg selv ved å planlegge sammen og ved å sette grenser på en positiv måte.

Det er mange pedagoger i Modum, Sigdal og Krødsherad som har kurs i ICDP.

4 Leik og sosial kompetanse

Sosial kompetanse utvikles kontinuerlig gjennom handlinger og opplevelser, og det skjer i alle situasjoner i løpet av barnehagehverdagen. Eksempler på områder innen sosial kompetanse:

- Samarbeid: Evnen til å vente på tur, dele, hjelpe andre, følge regler og beskjeder.
- Selvheldelse: Kan be om hjelp og spørre hvis jeg lurer på noe. Jeg kan ta kontakt og initiativ. Jeg tør å ha egne meninger og standpunkt.
- Selvkontroll: Klarer å utsette egne behov, klarer å styre aggresjon og sinne.
- Empati: Viser omtanke og respekterer andres synspunkt og emosjoner, klarer å rose andre, evnen til innlevelse og forståelse.
- Ansvarlighet og lek: viser respekt for egne og andres eiendeler, vise tillitt til andre mennesker. Evnen til å ha felles oppmerksomhet, regulere følelser, hemme impulser, imitere andres handlinger, forstå sammenhengen mellom årsak og virkning og å inneha språkkompetanse er faktorer som påvirker samhandling i lek.

Barnets lekeopplevelser og lekeerfaringer styrker deres læring og utvikling, og bidrar til å gjøre dem til sosialt kompetente individer. For barn med aldersadekvat utvikling skjer det et skifte i leken fra rundt treårsalderen. Utviklingen går fra en hovedsakelig individuell «late som»-lek, til en mer sosial «late som»-lek. Frem mot seksårsalderen blir barn stadig flinkere til å utvikle leken i samspill med andre, og man ser ofte en del rollelek i denne perioden.

Litteraturforslag:

Egenledelse i lek og læring (Sørensen, Godtfredsen, Modahl og Lerdal)

5 Urolige barn

Det kan være mange årsaker til uro hos barn. Det kan være forhold både i og utenfor barnet som kan være en medvirkende årsak til de aktuelle symptomene. Det kan dreie seg om somatisk sykdom, reaksjon på aktuelle eller tidligere belastninger, store bekymringer, barn som lever under dårlig omsorg, sykdom hos foreldre og andre forhold. PPT ønsker å sette fokus på noen områder det er viktig å tilrettelegge i for barn som er urolige (men også barn generelt).

Skal man endre og oppnå følelsesmessig selvkontroll, kreves det langsiktig og systematisk arbeid. En vanlig reaksjon fra voksne på utagerende atferd er å bryte inn etter at en konflikt har oppstått og stoppe den. Barnet blir da først og fremst fortalt hva det ikke må gjøre, og får dermed gjentatte erfaringer på manglende mestring. Et bedre alternativ er å møte barnet på en måte som støtter funksjoner og ferdigheter i situasjoner og samspill som barnet behersker og er motivert for, slik som f.eks i naturlige lekeaktiviteter.

Den viktigste tilretteleggingen er at den voksne jobber med å opprette en god og trygg relasjon til barnet.

Overganger fra en aktivitet til en annen

Det er viktig at avdelingen har fokus på å legge til rette for gode overganger fra en aktivitet til en annen. Overgangene må planlegges godt og er noe av det viktigste med tanke på organisering i en barnehage. Alle voksne på avdelingen må ha klart for seg hva oppgavene deres er i en overgang. Når det gjelder urolige barn er det viktig å tenke over hvordan dere skal legge til rette for en god overgang som er tilpasset barnet på en best mulig måte. Noen spørsmål det er viktig å stille seg er f.eks. trenger barnet voksenstøtte i overgangen? Trenger barnet en egen beskjed en til en? I tillegg vil barnet profitere på at overgangene er forutsigbare og skjer omtrent på samme måte hver gang.

Tips: noen barnehager samler alle barna på et fast sted før de gir beskjed om hva som skal skje videre. En annen mulighet er å bruke aktiviteter i overgang, f.eks. «tøffe-tøffe-toget» dersom man skal bevege seg fra et sted til et annet.

Samling

Samlinger for urolige barn handler mye om det samme som overganger fra en aktivitet til en annen. Det er viktig at samlingen er godt planlagt med innhold, men i tillegg er det viktig å tenke igjennom hvor samlingen finner sted. Garderober med mye klær og rom med mye avledninger er uegnede rom. PPT anbefaler at barna sitter på små stoler i en ring mot den som leder samlingen. Barna kan gjerne ha faste plasser og hvem som skal sitte ved siden av hverandre er viktig å tenke igjennom. Barna som er urolige kan med fordel sitte på en av ytterkantene og /eller ved siden av en voksen. Noen urolige barn trenger en voksen som tar de litt på skulderen eller gir de et oppmuntrende blick eller tommelopp underveis i samlingen.

Måltid

Faste plasser ved bordet kan være et lurt tiltak. Viktig at de voksne tenker igjennom hvilke

barn som kan/bør sitte ved samme bord. Barna som er urolige vil trolig trenge en voksen ved siden av seg. Rutiner for oppstart og avslutning av måltidet er viktig. De voksne bør være enige om når barna kan forlate bordet.

Frilek

Frileksituasjoner kan ofte være en utfordring, men det er viktig at man også i denne aktiviteten prøver å tilrettelegge for barna som er urolige ved f.eks at en voksen er i nærheten av der barnet/barna leker. Hjelp barnet til å være utholdende i leken ved at man ikke får skifte fra en aktivitet til en annen hele tider.

Hjelp barnet i leiken ved å tildele det roller, vær et støttende stillas for å videreutvikle barnets leikekompetanse.